

"Fimpens" försök och Görlings¹⁾

Från min Lövsta-tid minns jag Fimpen och hans bravader. Själv var "Fimpen" inte så särdeles belastad i kriminellt avseende, lite småstöldar o. dyl., en allmän arbetsvilja men som de flesta av våra grabbar mera vildvuxen och allmänt normosäker och därtill med ett ordinärt ungdomligt hävdelsebehov, som han för sin del mest sökte tillfredsställa verbalt. Kanske man kunde sätta beteckningen mytoman på honom, kompisarna uppfattade väl honom allmänt som skrytande, men ibland diktade han också ganska beräknande. När han var på rymmen, vilket nog hände några gånger och således självklart hade ont om stålar, brukade han attackera en journalist eller rent av uppsöka en tidningsredaktion för att sälja "sitt livs historia". Många gick på det. Nu var väl hans livs verkliga historia en rätt trist sak, men inte utan lyhördhet för andras berättelser och näsa för vad som skulle gå hem hos lyssnarna, plockade han in i denna element ur Plätis och Jannes och andras braverande utläggningar. Den initierade kunde ganska lätt känna igen "de främmande elementen", när man läste det hela i tryck. Ty det var tydligen "gefundenes Fressen" för vissa journalister och hos dem kunde Fimpen också handskas varierande med stoffet allt efter åhörarnas behov. Hos en journalist kanske lite obscena element gick bättre hem, medan hos en annan ett socialt patos om hur svårt han haft det under sin uppväxt osv. gjorde mera lycka. Hos poliser braverade han om sina många rymningar — kanske 14 på en vecka, en i och för sig helt otrolig siffra — därmed framlockande en förtrytsamhet om "slappheten på ungdomsvårdsskolorna".

Till vissa journalisters heder får sägas, att de stundom hos oss på skolan sökte kollationera sanningshalten och så gick en del ombrytningskorrektur i papperskorgen, när de hörde, hur man med ett leende kunde berätta att de gått på en ung mytomans berättelse. Fast en och annan blev riktigt arg, besviket arg. Att få en aggressivt upplagd "panggrunka" förstörd på det sättet är väl inte riktigt roligt för en arg ung journalist. Men den mera rutinerade redaktionssekreterarens kritik stoppade saken i sådana fall.

Felet med Fimpens sätt att handskas med materialet var, att han ljög för mycket, att han ej

arbetade med materialet till någon inre konsekvens och så förstås att han tog alldeles för litet betalt, kanske bara 15 à 20 kronor för sin sköna själs bekännelse. Svallvågorna efter en sådan berättelse blev också i regel snabbt dämpade.

Görling har gjort bättre ifrån sig med sin bok i många avseenden. Hur mycket bättre rent litterärt får överlämnas åt de professionella tyckarna att avgöra. Såvitt jag vet har i vart fall det ekonomiska utbytet blivit betydligt större. Och inte missunnar jag författaren detta, det är bara det att jag tycker att även Fimpen kunde fått litet mera stålar.

Verklighetstroheten

Nu har man vänt sig till mig, som s. k. kännare av verkligheten, att yttra mig i fallet 491. För man kan väl tillsvidare tillåta sig att anta att boken är en verklighetsskildring och då bör det vara tillåtet att jämföra den med verkligheten. Först kan då konstateras att där, med modern berättarteknik, radas upp en del ögonblicksbilder med aggressivt innehåll, sexuella handlingar, litet egendoms kriminalitet och en del obscen snack. Innehållsmässigt finns där knappast mer än vad som redan lätt kan uthämtas ur kriminologiska handböcker och en genomläsning av ett hundratal polisprotokoll om unga vanartade, skulle kunna ge i stort sett samma material — förstås i litet torrare prosa. Proportionerna brott hos en population ungdomsvårdsskoleelever bör man dock inte söka utläsa ur boken. En del sexuella detaljer torde inte förekomma ens i en procent. Det gör skildringen kanske lite tveksam som verklighetsskildring, det är knappast troligt att man hos en så liten grupp eller rent utav hos samma person, som Görling gör, skulle finna så mycket, men det kanske är rimligt med en sådan förtätning av materialet rent litterärt. Ändå kan man inte heller värja sig ifrån att Görling rätt kraftigt överlastar tavlan och man frågar om den inte vunnit på litet stramare komposition. Det är väl denna sida som fått Göran O. Eriksson i Stockholms-Tidningen och Kurt Samuelsson i Aftonbladet, att kalla det ett pekoral eller ett dramatiskt pekoral (om det nu inte är andra anledningar till att de tar i så).

I verkligheten är det hur konstigt det än kan låta, kanske till och med för Görling så, att också hos de mest belastade brotten ifråga utgör

¹⁾ LARS GÖRLING. 491. Bonniers förlag. Pris kr. 9: 40.

undantagshandlingar, till och med hos vanetjuvarna — primärsnattarna. Själv har jag haft sådana ungdomar gående in och ut i vårt hem, sittande barnvakt osv. och praktiskt taget aldrig blivit av med någon tillhörighet. Något som väl de flesta anställda på ungdomsvårdsskolor också skulle vilja understryka. Det är däremot en hemsk tanke, att en oinitierad läsare och många sådana kommer säkerligen att läsa boken, tänker och tror efter denna, att "sådana är de allesammans". Visst finns det vanartsaccéer, dvs. i tiden sammanträngda, på varandra staplade asocialitetshandlingar, när en ung människa råkat ur spår, men de brukar präglas av en viss monoton, när det gäller brottstypen.

Några kritiker, bl. a. Pehr Henrik Törngren har framhållit, att dessa ungdomar är moraliska särtingar. Och tyvärr kan det väl lätt uppfattas så att de fundamentalt är olika andra människor. Mot detta vill jag inlägga en skarp protest. Jag har levat med sådana tillräckligt lång tid, årtal, för att förstå hur mycket gemensamt vi ändå har av behov, drifter och tendenser. Gör-ling kan kanske invända, att han åtminstone åt en av dem, Nisse, (författarens alter ego), givit mera mänskliga drag. Ja, men varför inte Slaktaren, Egon, Pyret, Fingis, för att inte tala om Steva. Särskilt i sista fallet lyser det fram ett primitivt kvinnohat, som förvrider bilden av den stackars flickan till något rätt omänskligt — och omänskliga är verkligen inte våra ungdomsvårdsskoleflickor. Där synes mig Gör-ling vara ute på verkligt farliga vägar. En annan sak jag inte accepterar är att Nisses intellektualistiska snobbism (IK 144) också hos författaren låter den något mindre begåvade Egon framstå som underklassig. Det senare kan möjligen ursäktas med att författaren är ute i ett aggressivt ärende och att skildringen är mycket aggressiv kan inte förnekas.

Men mot vad riktar sig författarens aggressivitet? Vissa kritiker tycker sig redan veta besked t. ex.: Den kristna etiken (Pehr-Henrik Törngren m. fl.). Pastor Mild i boken, synes mig rätt så oförargligt beskriven, i vart fall framställs han inte som skyldig till den vidriga situationen. Krister anses, åtminstone av vissa tolkare, som företrädare för ett visst slags kristen etik, men med vad rätt? Inte en detalj i boken låter ana att han i bön eller bibelläsning hämtat några korrektiv i sitt handlande eller någon inspiration eller kraft. Inte ett enda evangeliskt citat finns från hans läppar. Hans tragik är väl snarast, att han levat i en överbeskyddande miljö och oförmedlat möter en verklighet, om vil-

ken han inte har några rejäla kunskaper, respektive någon genomarbetad metod att möta. Hans enda försvar blir att ta åt sig och på ett tafatt sätt söka vädja till Nisses skuldkänslor, sannolikt ett mönster som han själv uppfostrats med. Det senare kan man inte veta mycket om, eftersom Krister inte får någon egentlig djupdimension.

Andra kritiker anser att den viktigaste skott-tavlan för Gör-lings kritik är "vissa sidor i den moderna socialvården" och att filmen har en mission att fylla för en initierad publik av socialvårdare (Svenstedt i Svenska Dagbladet). Så långt kan man väl helt instämma i detta, att det är fullkomligt orimligt att ha okvalificerade ungdomspang mitt i storsta'n där halv- och helkriminala ungdomar sammanföres, medan de fortfarande har en bevarad kontakt med de asociala kretsarna i hemmets närhet. Dessutom saknar de en systematisk sysselsättning och tillåtes gå och driva, när de inte är föremål för vissa sporadiska undersökningar. 43 timmars arbetsvecka och 20 timmars organiserad sport och idrott behöves för att man på Lövsta skulle kunna hålla ungdomarna någorlunda hjälpligt sysselsatta.

Ungdomspangen har sannolikt en rent negativ inverkan. I en egen undersökning av Lövsta-klientelet har jag funnit, att placering på ungdomspang var den enda tidigare behandlingsåtgärd, som kunde visas ha klart negativt samband med långsiktsprognozen. Kan nu Gör-lings bok där åstadkomma ett uppvaknande är väl något ändå vunnit. Men väcker den bara en onyanserad aggressivitet eller förakt för barna- och ungdomsvård har den förfelat sin verkan.

En rätt saftig och väl i sig riktig kritik får en av psykologerna i det huvudlösa experimentet framföra angående dess "vetenskaplighet" men värre är dess obekantskap med verkligheten ifråga. Litet för många omogna psykologer har vandrat in och ut på ungdomsvårdsområdet, icke utrustade med mycket mer än ganska strikt begränsade testpsykologiska kunskaper. Det är ju också detta som är en av anledningarna till Kristers tragedi. Han får själv karakterisera sig som en misslyckad mikrobiolog med litet självmedömkan och lite teoretiska, psykologiska kunskaper. Dessutom kanske en liten portion av "god vilja", vad nu därmed skall menas. Törngren har rätt i detta att det förvisso inte räcker bara med den goda viljan det måste till ett verkligt kunnande också. Men tyvärr har å andra sidan kunnandet ibland enbart inskränkt sig till en kylig kriticism av akademiskt märke. Det behövs två ben här att vandra vidare på, både en

djup motivation och ett verkligt kunnande. Vem skulle eljest vilja ta över Kristers uppdrag? Efter Görlings framställning kan väl den uppgiften knappast te sig lockande för någon. I så fall är detta kanske den mest destruktiva effekten av boken, där är andan negativ, aggressiv. Det är en dålig grund att bygga människovård på ilska, avsky, äckel eller rädsla vare sig den riktar sig mot klientelet, föräldrar eller samhällets representanter. Även Krister är en litet tragisk gestalt. Med honom har ännu en orutinerad nybörjare kapsejsat eller bränt sig. Det finns alltför många som gjort detta inom ungdomsvården. Själv har jag sett och hört många, som stupat på att de ej kunnat handskas med verkligheten beroende på otillräckliga kunskaper eller defekt motivation. Över dem gråter tydligen ingen. Man anar att de flesta anser att de må ligga ogilla. Men det har också varit människor, som varit värda ett bättre öde och som med lite ordentlig personalvård och personalutbildning kanske kunnat klaras in i uppgiften. När skall vi äntligen få tillbörlig respekt för människobehandling som fakt?

En sak är obestridlig. Utan ordentlig — *klinisk* — utbildning av personalen kommer vi även framdeles att få sådana grava olycksfall som Kristers. Detta har jag själv tjatat om i 10 års tid. Det var också anledning till mitt uppbrott från Lövsta. Trots att jag där kunde börja visa resultat av personalutbildning, fick jag inget stöd uppifrån när det gällde att göra Lövsta till en personalutbildningsstation. Ännu bortom 10 år därefter står detta behov i stort sett ofyllt! Jag tackar gärna för ett handtag av Görling i det tjatet.

Hos dem, som tänker efter litet, kanske 491 ändå kan skapa en viss respekt för hur svårt arbetet med vanartad ungdom är och hur väl rustade de personer bör vara som skall ta hand om sådant. Det fanns tyvärr ett skede, då man tänkte, att det duger väl vilken riktig människa som helst till utan utbildning. Vilka kriterier man nu hade på att kandidaten ifråga var en riktig människa! Ja, självklart är det önskvärt med ett utväljande av sunda personligheter, samarbetsmänniskor, men de behöver också speciell utbildning inom detta svåra område. Det kan vara lämpligt att notera att redan Freud mycket uppriktigt sagt ifrån — i förordet till den klassiska *Verwahrloste Jugend* av Aichhorn — att detta är en *svår* uppgift. *Men det svåra kan vara intressant, ja, fascinerande!* Vilket underbart äventyr är inte människan sett ur psykoterapeutens synvinkel och hur innehållsrikt är inte det

material som finns på våra ungdomsvårdsskolor! Men därom finns inte en antydning i 491, vilket gör det desolata intrycket.

Skulden, vems är skulden?

Det är en fråga, som ofta ställes. För någons måste den väl vara? Ja, men du är inte satt till domare! Ständigt har man som ungdomsvårdare fått uppleva hur människor blir upprörda, men också bara upprörda, när de tangerar en ung människas brottslighet. En del låter sin aggressivitet gå rätt ut mot den handlande. Andra lyckas tabuera aggressionsutlevelsen i den riktningen — mot klienten — men eftersom de ändå måste rikta sin provocerade aggressivitet mot någon tar de till föräldrarna eller andra. Det är väl ändå deras skuld, deras försummelser eftersom det gått så? Så har vi också rätt mycket primitivt föräldrahat bland barnavårdare, ja, till och med stundom i vår barnpsykiatri. Där tillåter man sig att moralisera, ofta rätt kraftigt. Man tar den unges olycka till ursäkt för att utleva sin egen aggressivitet. Det är helt enkelt detta som är indignationen, att tillåta sig att utleva sin egen aggressivitet under s. k. moralisk täckmantel. Vårt samhälle vimlar av indignanter. Till sist kan man ju skälla på samhället och politikerna. Det senare gör jag ibland själv, eftersom jag vet att det uppnårligen gör minst skada, men tyvärr också rätt lite nytta. Om politikerna säger Görling genom psykologen, att de bara var ute efter argument för sina redan förutfattade meningar, när de lade upp detta virriga experiment "sakligheten".

Nej, skuldfördelningen tillkommer inte oss. Man kommer stundom något längre med positiva propåer, om ej så sällan ens med det, när det gäller politiker. Om den faktiska, slutliga skulden skulle jag hellre vilja citera ett av evangelierna. Johannes 9:2 och 3: Då frågade hans lärjungar honom och sade: "Rabbi, vilken har syndat, denne eller hans föräldrar, så att han har blivit född blind?" Jesus svarade: "Det är varken denne som har syndat eller hans föräldrar, utan så har skett, för att Guds gärningar skulle uppenbaras på honom." Så ser terapeuten det — som en uppgift!

Självklart är det oftast futilt att fråga efter skulden, den reella skulden, när det finns långa orsakskedjor med mängder av gynnsamma och ogynnsamma påverkningar. Det är inte för att finna den skyldige, som man t. ex. i psykoterapi söker sig tillbaka, utan för att få uppslag till en behandling. Självklart borde också det enda som ägnades intresse i diagnosen vara det som kan

ge uppslag till en behandling. Självklart? Har någon hört en enda fråga med anledning av 491 hur dessa ungdomar verkligen skulle kunna hjälpas. Gör Görling det?

Skuldkänslor

För Görling tycks känslan av skuld ändå vara ett centralt problem. Hans alter ego Nisse är hela tiden, synes det mig, ganska medveten om sin skuld. Tydligast kommer detta fram i sista meningen i boken: "Och allt fick jag för. Men ingen ens anklagade mig för hans död". Detta kan väl tolkas så att Nisse också har en distinkt skuldkänsla för den senare och kanske en inte orimlig. Den som släpper det onda löst eller säg hatet löst, vet inte vem som till sist drabbas värst. Ej sällan en helt oskyldig (som i krig). Dessa skuldkänslor synes nu Nisse pervertera hela tiden och det är detta som är den sataniska mekanismen. Freud skulle väl kalla Nisses fall för "Verbrechen aus Schuld". Det är ett ganska omhuldat tema i litteraturen. Det är säkerligen inte helt ovanligt i verkligheten heller. Själv har jag aktivt eftersökt en sådan konstellation i mitt Lövsta-material och funnit det hos ett fåtal fall av materialets 145 pojkar. Med detta begrepp menas således att vederbörande drives av en diffus skuldkänsla, diffus infantil skuldkänsla, som leder fram till en brottslighet, ett dåd, som sedan får bli förklaringen till skuldkänslan för den handlande, trots att skuldkänslan, ehuru kanske mindre medveten, fanns tidigare. Vad jag därutöver tror mig med bestämdhet kunna hävda är, att det i regel finns rätt inadekvata skuldkänslor hos ungdomsvårdsskoleeleverna och också hos vuxna kriminella. Sällan är de adekvata i förhållande till offret, oftare infantila av typen "mamma blir ledsen när hon får höra det här". Detta senare för att söka besvara frågan om verklighetsunderlaget. Hos Nisse genomför Görling detta tema om skulden med en viss inre konsekvens, men lämnar ändå läsaren i sticket, om vad som kan ligga bakom, eftersom också Nisse, den mest utmejslade av gestalterna, är utan nämnvärd förhistoria och bakgrund.

Perverterade skuldkänslor är kanske inte så ovanliga i vår kultur. Man kan se på den moderna människans relation till sexualiteten. Många tyngs direkt neurotiskt av infantilt indoktrinerade skuldkänslor för sin sexualitet. Andra rider över dem men fortfarande med ett dåligt samvete. Därav den famösa trenden att sexualitet ofta lanseras som särskilt pikant genom ett syndigt inslag. Exempelvis i filmreklamen: "Detta är den syndigaste film ni har sett!" Un-

der tiden går den varma goda kärleken människorna förbi medan de bildar läger och utlever sin aggressivitet. Ett läger aggressivt fördömande den enes trotsiga utlevelse och det andra fördömande de förstas moralism.

Vem blir lidande?

Man kan naturligtvis som en genomsnittsläsare fråga, hur gick det sedan? Görling ger inte riktigt besked på den punkten. Men tydligen tycker författaren att Nisses beteende kräver en bestraffning och rättvisan kommer väl sannolikt vandra med polis och åklagare och domare och fångvård. Däremot kan man förmoda att Krister blir räddad ur den intrikata situation han hamnat i, väl efter en del presskriverier, och under pressen av rättvisans långsamma malande. Det kan tänkas att han blivit allvarligt knäckt.

I verkligheten är det nog ändå så, att det är ungdomarna ifråga som blir svårast lidande. De tafatta behandlingsförsöken, de ej sällan förekommande misslyckandena i form av personalöverfall, jag menar misslyckanden ifrån världens sida, brukar ofta medföra hårdare tag mot den unge eller de unga. Det terapeutiska klimatet förstörs för en tid, personalen resignerar, blir skrämmd, mera försvarsinställd. Misslyckandena är ofta tunga att bära.

Läst på detta sätt kan även Görlings desolata, lite destruktiva bok få bli en appell till ökad insats på ungdomsvårdens område av metodisk terapeutisk verksamhet, personalutbildning och allt detta som måste till. Men det kräver ett mödosamt vidarearbete. Någon har kallat boken en spark i underlivet. Av sådana sparkar kommer intet nyttigt, metoden är till och med otjänlig att kastrera sexualförbrytare med. Nej, när chockverkan gått över och affekterna lagt sig står vi fortfarande kvar med problemen kring *juvenile delinquency* och de måste angripas på ett positivt, konstruktivt sätt.

För en medicine studerande som börjar på "asis" är det väl lite exciterande att se den döda människokroppen på insidan, men får han bara sträva vidare, finner han snart detta ämnesområde fascinerande och patologien är ett enormt intressant område. Likaså behöver vi snabbt komma över chockverkan och affekter kring kriminologiska detaljer och med största iver kasta oss över ett ej mindre fascinerande område, där vi kan få ett värdefullt fält för utlevelse av konstruktiv aktivitet, ja, till och med för en terapeutisk fantasi.

*Hans Hartelius, med. dr, överläkare,
Kristianstad*